

UN NOU FRAGMENT D'UNA CÒPIA PRIMERENCA
DE L'*HOMILIARI* DE LUCULENCI PROCEDENT DE
SANT MATEU DE BAGES (VIC, ARXIU I BIBLIOTECA
EPISCOPAL, FRAGM. XXV/28)

per Matthias M. TISCHLER i Eulàlia VERNET I PONS*

RESUM

En aquest article presentem l'estudi i l'edició d'un fragment de manuscrit corresponent a l'*Homiliari* de Luculenci, copiat al segle x i procedent de l'església de Sant Mateu de Bages, actualment conservat a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV).

Paraules clau: homiliari, Luculenci, segle x, Sant Mateu de Bages, Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

A NEW FRAGMENT OF AN EARLY COPY OF THE *HOMILIARY* OF LUCULENTIUS,
ORIGINALLY FROM THE CHURCH OF SANT MATEU DE BAGES (VIC, ARXIU
I BIBLIOTECA EPISCOPAL, FRAGM. XXV/28)

ABSTRACT

This article presents the study and edition of a fragment from a tenth-century copy of the *Homiliary* of Luculentius, which stems from the church

* Prof. Dr. Matthias M. Tischler. Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats / Universitat Autònoma de Barcelona, Mòdul de Recerca A (MRA). Plaça del Coneixement. ES-08193 Bellaterra. matthias.tischler@icrea.cat.
Dra. Eulàlia Vernet i Pons. Universitat de Barcelona, Facultat de Filologia, Departament de Filologia Clàssica, Romànica i Semítica. Gran Via de les Corts Catalanes, 585. ES-08007 Barcelona. eulaliavernet@ub.edu.

of Sant Mateu de Bages and is now preserved at the Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV).

Keywords: homiliary, Luculentius, tenth century, Sant Mateu de Bages, Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

1. LA TROBALLA I EL SEU ORIGEN

Les fonts manuscrites de les col·leccions medievals de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV), situat a tocar mateix de la catedral, semblen inesgotables. Gairebé cadascuna de les estades realitzades en aquesta seu catedralícia, restablerta novament com a seu des de finals del segle IX, comencen o acaben amb una nova sorpresa. Durant una visita feta el 4 de gener de 2025, dedicada a revisar algunes descripcions de manuscrits, l'arxiver Rafel Ginebra i Molins ens va mostrar un nou fragment antic, recentment adquirit per l'ABEV, el 21 de maig de 2024, procedent del fons parroquial de Sant Mateu de Bages. A primer cop d'ull, aquest fragment es va revelar de seguida com la peça d'un homiliari altmedieval i, certament, després d'haver-ne fet un examen textual més detallat, sorprenentment, va resultar ser un nou fragment de l'*Homiliari* de Luculenci.

En aquell moment, el fragment encara no s'havia extret del seu context modern: constituïa la coberta de pergamí flexible d'un llibret d'arxiu que havia estat emmarcat i col·locat darrere d'un vidre protector. Era obvi, doncs, que el fragment havia servit com una mena de peça d'exhibició, a la qual havia estat degradat el 1986, juntament amb una petita documentació. Quan l'arxiver va obrir el marc, vam trobar, d'una banda, la targeta de visita del prevere Joan Clotet («Juan Clotet Presbytero»), sacerdot a Manresa, a l'antiga planta de producció tèxtil Colònia Palà de Torroella, vora el riu Cardener, situada al límit entre Navars (Bages) i el terme municipal de Sant Mateu de Bages; d'altra banda, hi havia també una nota, segons la qual el llibret d'arxiu l'hauria emmarcat, el 1986, Albert Puigdemívol i Vila (1942-2021), propietari d'un establiment de salsitxes de Frankfurt a Manresa. Així doncs, aquesta darrera notícia, al seu torn, cal que sigui afegida a la informació sobre l'origen del llibret d'arxiu emmarcat del poble proper de Sant Mateu de Bages.

Les inscripcions de la coberta de pergami del llibret d'arxiu i el seu contingut revelen que es tractava, primer, d'un antic registre de baptismes («Batismes antichs») i, després, d'un llistat d'aportacions («Acte del Blat de la Charitat»). Les dates mencionades dins del llibret van de 1551 a 1588, de manera que es pot suposar que el manuscrit medieval hauria estat maculat per a aquests nous propòsits a mitjans del segle XVI, com a molt tard.

2. DADES CODICOLÒGIQUES

Un cop extret el fragment del llibret d'arxiu, va resultar ser l'únic full d'un manuscrit relativament gran en format foli, que feia almenys 44 cm de llargària i almenys 28 cm d'amplària, tenia dues columnes de 35-36 línies i una justificació total de 36-36,5 × 24-24,5 cm i, per columna, de 36-36,5 × 11 cm. La comparació amb les dades publicades fa uns anys de les primeres còpies de l'*Homiliari* de Luculenci reconstruïdes dels segles X i XI ens fa palès que estem davant del fragment d'una altra còpia primerenca d'aquest homiliari, probablement del segle X.¹ Paral·lelament, com que la recerca d'un altre fragment d'aquest manuscrit entre els testimonis de l'*Homiliari* de Luculenci que hem recopilat fins ara no va ser reeixida,² ens cal qualificar aquest fragment com una altra còpia fins ara desconeguda d'aquest homiliari carolingi àmpliament difós principalment a Catalunya, però de vegades també a la veïna Septimània, és a dir, a tota la província eclesiàstica de Narbona.

1. Pot consultar-se una visió general i una avaluació dels homiliaris de Luculenci reconstruïts a partir de fragments a Matthias M. TISCHLER, «From fragments to codices. The reconstruction of copies of Carolingian homiliaries and the *Homiliary* of Luculentius, a case study of twenty-first century fragmentology in Septimania and Catalonia», *Journal of Medieval Iberian Studies*, 14 (2) (2022), p. 181-200, en aquest cas p. 192 sq.
2. Certament, cap fragment comparable en termes de format, disseny de pàgina i tipus de lletra no es troba ni a Francesc Xavier ALTÉS I AGUILÓ, «La tradició codicològica i litúrgica de l'homiliari carolingi de Luculentius a Catalunya. La recensió catalana: inventari i homilies recuperades», *Miscehlània Litúrgica Catalana*, 18 (2010), p. 71-241, ni tampoc a Matthias M. TISCHLER i Eulàlia VERNET I PONS, «An untapped treasure of Carolingian text culture. The *Homiliary* of Luculentius from the Spanish March (c. 900)», *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, 115 (2020), p. 715-729 (versió revisada en català, «L'*Homiliari* de Luculentius (Marca Hispànica catalana, ca. 900): un tresor amagat de la cultura textual carolíngia», *Miscehlània Litúrgica Catalana*, 28 (2020), p. 67-95), així com tampoc a Matthias M. TISCHLER: «From fragments to codices...».

3. CONTINGUT DEL TEXT

A partir de la collació sencera de la tradició de l'*Homiliari* de Luculenci preparada per Eulàlia Vernet i Pons i Isaac Lampurlanés i Farré entre el 2019 i el 2024, la identificació textual del nou fragment ha estat molt senzilla: aquest nou foli conté el final de l'homilia 91 i l'inici de la 92, i la transició entre ambdós textos a la zona inferior de la columna *b* de la pàgina *recto* és immediata. El text comença a la pàgina *recto*, a la columna *a*, amb les paraules «fratrem suum · statim reprehendunt et indicant [...]», i acaba en aquesta pàgina, a la columna *b*, amb les paraules «[...] qui est benedictus deus · in secula seculorum amen »; continua el text aquí amb la rúbrica «Epistola beati petri apostoli : –», escrita en una escriptura diplomàtica, que després comença a la pàgina *verso*, a la columna *a*, amb les paraules ««Karissimi » Omnes unianimes [...]», i acaba en aquesta pàgina, a la columna *b*, amb les paraules «[...] Set hec dileccio aliquoties odiosa fieri solet · Et si fratres» (figures 1 i 2).³

4. ESCRIPTURA I ILLUMINACIÓ

Naturalment, la pàgina del full utilitzada com a exterior de la coberta, l'antiga pàgina del revers, està fregada i més bruta, però encara és relativament fàcil de llegir gairebé a tot arreu. A continuació, es descriuen les característiques de l'escriptura per tal d'aproximar-nos a la datació i la localització.

Fins i tot a primer cop d'ull, la impressió d'una minúscula fàcilment llegible escrita amb una certa inclinació cap a l'esquerra es fa clara, i es pot caracteritzar com una escriptura d'ús quotidià sense grans pretensions. Amb l'anàlisi de les lletres, lligadures i abreviatures individuals, s'arriba a les conclusions següents: la *a* carolíngia s'escriu en una forma relativament reduïda, el llom de la qual no és ondulat, sinó simplement escrit en un arc com una *c* invertida; no hi ha cap *a* oberta (*cc*) ni tancada (*ci*); la *d* s'escriu en la forma doble, carolíngia vertical, però també uncial rodona; la *e* és escrita en estil carolingi a tot arreu, continua en entrar en lligadures amb consonants i només ocasionalment forma una llengua una

3. Vegeu-ne també l'edició a continuació, a l'apartat 5.

mica més gran a la dreta; a la lligadura amb *t* (*ampersand*) el seu cos està molt reduït; la *g* no és genuïnament carolíngia, car encara mostra la forma semiuncial, tot i que ja hi ha una tendència a tancar-ne el cap i el llaç inferior; en un moment donat, una *G* uncial, com s'utilitza habitualment en la minúscula visigoda, llisca a la ploma del copista al començament d'una citació bíblica («Gaudere [...]»); la *i* com a *i longa* al començament de la paraula és corbada i en forma d'agulla; la *m* i la *n* es tracten en paral·lel, però s'escriuen lleugerament inclinades a l'esquerra; no es troba cap *N* majúscula a l'interior de la paraula; la *p* i la *q* s'escriuen més aviat amb un descendent curt i també lleugerament inclinades cap a l'esquerra; la *r* encara mostra una tendència cap a la forma dividida i s'utilitza sovint en lligadures amb vocals; la *s* llarga arriba per sota de la línia; una *s* rodona no es dona; el traç superior de la *t* ja no està doblegat a l'esquerra com en les minúscules visigodes i les escriptures híbrides visigodo-carolíngies.

Les abreviatures de suspensió per a les terminacions *-rum*, *-ur* i *-us*, també les abreviatures per a *per* i *pro*, així com *-que*, solen ser les habituals carolíngies. No obstant això, en una citació bíblica, l'abreviatura visigoda del prefix *per-*, que té la forma de l'abreviatura carolíngia *pro*, va entrar a la ploma del copista (*perspicias*). A més a més, hi ha alguns rastres dels hàbits d'abreviatura de la minúscula visigoda a *q* amb una titlla per a *qui* que passa pel descendent i a *q?* per a *que* (una vegada també amb una titlla a través del descendent). També s'han de tenir en compte les abreviatures de contracció *idt* per a *id est*, *plmista* per a *psalmista*, *mm* per a *meum* i *mos* per a *meos*.

La puntuació és triple: punt al mig (·) abans de lletra minúscula per a la pausa curta, punt al mig amb un guió (·-) abans de lletra minúscula per a la pausa mitjana i punt al mig (·) abans de lletra majúscula per a la pausa llarga; la puntuació de la pausa mitjana probablement prové de l'escriptura visigoda. El signe d'interrogació encara no és escrit clarament com aquell de la minúscula carolíngia, sinó com un punt al mig amb una vírgula lleugerament ondulada (·~).

Tot amb tot, es tracta d'una minúscula carolíngia primerenca que no pot negar el seu caràcter encara una mica híbrid. No obstant això, com acabem de veure en la visió general de les lletres, es caracteritza menys pels fenòmens de transició entre els components de l'escriptura visigoda més antiga i la carolíngia més recent —com ara per les formes de les lletres i les lligadures, així com per les abreviatures—, i, en canvi, sí per

l'estil general en què s'escriuen les lletres de la nova escriptura carolíngia. Per exemple, falten fenòmens típics de la minúscula visigoda com la *t* doblegada a l'esquerra o les combinacions de la lletra *e* en forma d'èpsilon amb consonants, mentre que, al mateix temps, la forma corba de les lletres llargues *b, f, h, l* o *s* llarga i el *ductus* característic dels eixos de les lletres, que s'inclinen contínuament cap a l'esquerra, encara apunten a una educació del copista en la cultura visigoda.

El fragment gairebé no mostra il·luminació. La tinta vermella només s'utilitza a la rúbrica de l'homilia 92 per remarcar-hi les majúscules a l'esquerra de la columna i dins del text.

5. EDICIÓ

En aquest apartat s'ofereix una transcripció sencera del text, en la qual s'anoten les lectures en l'aparat, que el nostre fragment (= Vi 44) mostra amb els altres testimonis de la tradició per a les homilies 91 i 92, respectivament. Per a aquest propòsit, recorrem a l'aparat de la collació completa de tots els manuscrits de Luculenci que fa anys que preparem i que ara tenim a la nostra disposició.⁴

L'homilia 91 s'ha transmès fins ara en els vuit testimonis següents: completa en M 1 = Madrid, Biblioteca de la Real Academia de la Historia, ms. 17, f. 152vb-154rb; M 2 = Madrid, Biblioteca de la Real Academia de la Historia, ms. 21, f. 143vb-145vb; P 4 = París, Bibliothèque nationale de France, ms. lat. 3829, f. 110v-112v, i T 1 = Tarragona, Biblioteca Pública, ms. 117, f. 34vb-36va, així com en extractes en P 5 = París, Bibliothèque nationale de France, ms. lat. 5259, f. 39ra-39rb; V 5 = Vic, Arxiu i Biblioteca Episcopal, ms. 80 (CVIII), f. 195vb; V 6 = Vic, Arxiu i Biblioteca Episcopal, ms. 81 (C), f. 157rb-157va, i V 7 = Vic, Arxiu i Biblioteca Episcopal, ms. 84 (CVI), f. 181va-181vb.

4. Una visió general de la tradició completa de l'*Homiliari* de Luculenci, incloses les sigles de tots els testimonis (manuscrits i fragments) és consultable a Matthias M. Tischler, Eulàlia Vernet i Pons i Isaac Lampurlanès i Farré, «Towards the critical edition of the *Homiliary* of Luculentius: New observations on its transmission, form, and dissemination between Catalonia, Septimania, and Italy», *Sacris Erudiri* (en preparació).

L'homilia 92 s'ha transmès fins ara en els set testimonis següents: completa en M 1 = Madrid, Biblioteca de la Real Academia de la Historia, ms. 17, f. 154rb-155vb; M 2 = Madrid, Biblioteca de la Real Academia de la Historia, ms. 21, f. 145vb-148ra, i T 1 = Tarragona, Biblioteca Pública, ms. 117, f. 36vb-39rb; fragmentària en Vi 1 = Vic, Arxiu i Biblioteca Episcopal, fragm. VIII/6, f. 1ra-1va; així com en extractes en V 5 = Vic, Arxiu i Biblioteca Episcopal, ms. 80 (CVIII), f. 196ra-196rb; V 6 = Vic, Arxiu i Biblioteca Episcopal, ms. 81 (C), f. 157va-157vb, i V 7 = Vic, Arxiu i Biblioteca Episcopal, ms. 84 (CVI), f. 182ra.

No s'hi fa distinció entre la *u* i la *v* en l'ús consonàntic de la *u*. No s'assenyalen com a variants les ortografies determinades fonèticament (vegeu més avall l'estat lingüístic del llatí, a l'apartat 6), sinó —això ja s'hauria d'anticipar aquí— només les poques lectures o grafies originals. Per tant, no es tenen en compte les citacions bíbliques, que varien força en extensió segons els testimonis, ja que l'experiència ha demostrat que es tracta d'adaptacions individuals al context en què s'utilitzen les homilies. Les discrepàncies en les citacions bíbliques són evidents a partir d'una comparació amb la versió de la *Vulgata* medieval registrada a l'aparat. Les lletres o els trossos de text que van ser causats per danys mecànics es complementen en l'edició entre claudàtors filològics (<...>).

HOMILIA 91

Videntes motum ire concitatum] (fol. 1ra) fratrem suum ⁂ statim reprehendunt et iudicant : De talibus dominus dicit ⁂ «Quo modo potest dicere fratri tuo ⁂ frater sine eiciam festucam de oculo tuo» (Lc 6, 42) ⁂ Quod de ira et odio diximus ⁂ hoc procul dubio de ceteris uiciis intellegendum est ⁂ Et numerat paulus apostolus uicia atque peccata ⁂ que excludunt a regno dei ⁂ dicens ⁂ «Hoc scitote intellegentes^a quod omnis fornicator ⁂ aut immundus ⁂ aut auarus quod est hidolorum seruitus ⁂ non abet hereditatem in regno christi et dei» (Eph 5, 5) ⁂ Quod multi abent in se ⁂ et fratres reprehendunt ⁂ si uiderint superflue loquentem^b ad modicum irasci huc ⁂ illucque in uanum aspicientem edentem uel bibentem ⁂ et cetera que ad leuia peccata pertinet operantem ⁂ quid aliud istum dicunt nisi «frater sine eiciam^c festucam de oculo tuo ⁂» (Lc 6, 42) trauem uero id est grauiam peccata ferentem nolunt deponere ⁂ Quid aliud sint isti ⁂ nisi ipocrite ⁂ Re-

darguuntur a domino cum dicit · «Ipocrite · eice primum trabem de oculo tuo · et tunc perspicias ut educas festucam de oculo fratris tui» (Mt 7, 5)^d · Ypocrita dicitur simulator qui aliut foris hostendit · aliut retinet intus · Exterius quasi ouina pellis indutus est · intus autem lupus est rapax · De talibus scriptum est · «Simulatur ore decipit amicum suum» (Prv 11, 9) · Huic necesse est primo trabem eicere de oculo · id est odium · iram · fornicationem · inmundiciam · aut aliquid huius modi facinus · ne domini feriat sententia per quam dicit · «Quare tu ennarres iusticias meas · et adsumis testamentum meum per hos tuum · (fol. 1r^b) Tu uero hodisti disciplina et progrecisti sermone meos poste» (Ps 49, 16 sq. [LXX])^e · quit enim aliut iudicat semet ipsum · prius purificare debeat · Quia infirmum · infirmum curare non potest · Neque cecus · cecum ducere potest · Set qui sanus est · infirmum potest curare · Et qui oculos apertos abet · ceci dux esse potest · Et hoc est quod dicit dominus · «Ipocrita eice primum trabem de oculo tuo» (Lc 6, 42) · ac si dicat · Prius cura te ipsum · expelle odium · penitenciam age · de adulterio · de sacrilegio · ne ille iustificatus tu condemnatus inueniaris · Tale quid^f et de muliere in adulterio deprehensam · dominus dicit scribis et phariseis · Qui sine peccato est uestrum · primus in illam lapidem mittat · Sic unusquisque peccator redarguendus est · set non a peccatoribus · Et ideo quodlibet^g alium reprehendit · sumopere considerare debet · prius utrum tale sit uicium quod numquam abuimus · uel quod^h caruimus · Et si non abuimus · cogitemus · nos homines esse · et abere posse · Si uero abuimus · et non abemus · tangat memoriam communis infirmitas · ut illam obiurgationem uel reprehensionem · non odium set misericordiam precedatⁱ · nec aliis predicantes ipsi reprobi inueniamur · Solerti^j considerationem pensantes · an^k cum beato iob · dicere ualeamus · «Non reprehendat nos cor nostrum in omni uita nostra» (Iob 27, 6)^l · Qui est benedictus deus · in secula seculorum amen ·

HOMILIA 92

Epistola beati petri apostoli : - (fol. 1va)

«Karissimi » «Omnes unianimes» (I Pt 3, 8) in oratione estote · Superius omnipotestati nos subdi monuerat apostolus dicens · «Siue regi quasi precellenti · Siue ducibus tamquam ab eo missis · ad uindicatam male-

factorum laudem uero bonorum» (I Pt 2, 13 sq.) · Post pauca uero · sub-
gungit et dicit · «Omnes unianimes» · in oratione estote «compacientes
fraternitatis amatores misericordes humiles · Non reddentes malum pro
malo · uel maledictum pro maledicto» (I Pt 3, 8) · Bene post superiora
mandata · qualiter omni potestati nos subdi deberemus · conuertit se ad
unanimitatem dicens · «Omnes unianimes» (I Pt 3, 8) · in oratione estote
· Ad similitudinem priorum credencium · de quibus scriptum est · «Erat
illis cor unum et anima una» (Act 4, 32)^m · Et ut omnesⁿ eandem normam
et rectitudinem et unanimitatem tenerent hortatur beatus pe·trus dicens
· «Omnes u·nianimes» (I Pt 3, 8) · in ora·tione estote · Et nota cum dicit
· «omnes unianimes» (I Pt 3, 8) · addidit · In oratione estote · Qui potest
unanimitas et in mala parte esse · sicut latronum · adulterum false dico-
rum · eciam et in beluis · et in brutis animalibus · que unanimitas non
est secundum deum · Vnanimitas autem que secundum deum fid^o · sine
oratione esse non potest · Ergo omnes credentes unanimes in oraciones
persistere debent · propter illud · «Si duo ex uobis consenserint super terra
de omni re · quodcumque^p pecierint · fiet illis^a a patre meo» (Mt 18, 19)^r
· De qua unanimitate psalmista dicit · «Qui habitare facit unani(fol. 17b)
mes in domo» (Ps 67, 7)^s · Et alibi · «Vt unanimes uno hore honorificetis
deum» (Rm 15, 6) · In hac parte omnes unanimes esse debemus · sic firmi
et stabiles · ut numquam diu euelli possumus^t · Sicut ille faciebat · qui
dicebat · «Qui nos separauit a charitatem christi · ~» (Rm 8, 35)^u Longitudo
enim terrarum non diuidit · quos uera karitas iungit · Et quia est unani-
mitas · in mala parte ut dixi · ideo ait · In oracione · Que uirtus constans
esse debet · quia auxilium prestat eius constancia in aduersis · De qua et
dominus · «Orate ne fiat fuga uestra · hiemme^v uel sabbato» (Mt 24, 20)^w
· Et paulus dicit · «Sine intermissione orate» (I Th 5, 17) · «sobrii estote» (I
Pt 5, 8) · «Compacientes» · (I Pt 3, 8) id est simul sapientes · Quia si quid
patitur unum membrum · compaciuntur omnia membra · «Gaudere cum
gaudentibus debemus flere cum flentibus» (Rm 12, 15)^x · sicut ill·e facie-
bat q·ui dice·bat · «Quis ·infirmatur et e·g·o· non infirmor · ~» (II Cor 11,
29)^y Sic de alterius bono · quasi de nostro gaudere · Sic de malo alterius
· quasi de nostro dolere · Et hoc est quod ait · «Compacientes» (I Pt 3, 8)
· Huic simile est · «Alter alterius honera portate» (Gal 6, 2) · Et iterum ·
«Subportantes inuicem» (Col 3, 13) in karitate · «Fraternitatis amatores» (I
Pt 3, 8) esse debemus · Fraternitatis amatores esse debemus · quia omnes
in christo fratres sumus · Et unus est pater noster qui in celis est · qui

dicit · «Omnes enim uos fratres estis · et patrem · nolite uocare uobis super terram» (Mt 23, 8 sq.)^z · Hanc fraternitatem · omnes amare debemus · Nam fratres <c>arnales in tantum se diligunt ~ ut unus pro alio morti se tradat · Set hec dileccio aliquoties odiosa fieri solet · Et si fratres [carnales ita se diligunt ~ quanto magis spirituales diligere debent ~

Apparatus criticus

^a intellegentes *ante correctionem* M 1. M 2

^b P 4

^c etiam *ante correctionem* M 1. eiam *ante correctionem*, eiciam *post correctionem* M 2

^d hypocrita eice primum trabem de oculo tuo et tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui

^e quare tu enarras iustitias meas et adsumis testamentum meum per os tuum tu vero odisti disciplinam et proiecisti sermones meos retrorsum

^f M 2

^g sic Vi 44

^h quod *ante correctionem* M 1. M 2. quod P 4. T 1

ⁱ P 4. T 1

^j Solerti *ante correctionem*, *add. l supra* M 1. Solerti M 2. T 1

^k an *ante correctionem*, h *add. supra* M 1. an M 2

^l nec enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. Aquí probablement hi ha una adaptació del text bíblic formulat en singular a una comunitat religiosa, d'aquí la formulació en plural

^m multitudinis autem credentium erat cor et anima una

ⁿ T 1. dominus M 1. M 2

^o sic Vi 44

^p T 1

^q T 1

^r si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quacumque petierint fiet illis a Patre meo

^s Deus inhabitare facit unius moris in domo. Tanmateix, probablement tenim una cita d'una versió de la *Vetus Latina* aquí: Deus qui inhabitare facit unanimes in domo

^t sic Vi 44

^u quis nos separabit a caritate Christi

^v sic Vi 44

^w Orate autem ut non fiat fuga vestra hieme vel sabbato

^x gaudere cum gaudentibus flere cum flentibus

^y quis infirmatur et non infirmor

^z omnes autem vos fratres estis et patrem nolite vocare vobis super terram

6. OBSERVACIONS SOBRE L'ESTAT LINGÜÍSTIC DEL LLATÍ

El llatí del fragment mostra els romanismes típics de Catalunya al voltant i després de l'any 900, com ara aspiracions de sons inicials vocàlics, és a dir, grafies hipercorrectes com *de [...] hodio, hidolorum seruitus, hostendit, per hos, hodisti, uno hore i honera portate*, però també, per contra, l'absència de la consonant *h* inicial en *non abet ereditatem, abent, ipocrite, abet, abuimus* (dues vegades), *abere i non abemus*. Semblantment a M 1 (abans de la correcció) i M 2, el nostre fragment mostra el debilitament de la vocal interna *i* per harmonia vocàlica en *e* en la forma participial *intellegendum* en lloc de *intelligendum*, com ho fan M 1 i M 2 (ambdues abans de la correcció) en *intellegentes* en lloc de *intelligentes*. Un clar hispanisme és la confusió dels sons bilabials i labiodentals, representats gràficament per *b* i *u* (betacisme) en *trauem* en lloc de *trabem*, i *separauit* en lloc de *separabit*. La *g* s'utilitza dues vegades amb realització de fricativa postalveolar sonora (/ʒ/) en lloc de *j*, en *progecisti* en lloc de *proiecisti*, i en *subgungit* en lloc de *subiungit*. A més a més, en posició final, l'oclusiva alveolar sonora *d* sovint s'ensordeix en *t* en *aliut, quit, set i illut* en lloc de *aliud, quid, sed i illud*. Per contra, en una sola ocasió s'escriu una consonant final sonora *d* en lloc de *t* en *fid* en lloc de *fit*. De vegades també hi ha incerteses en les terminacions de l'acusatiu i l'ablatiu, que tenen a veure amb l'afebliment de la consonant final *m* en el cas acusatiu i, per tant, condueixen també a la hipercorrecció en l'ablatiu, com en *hodisti disciplina, Solerti considerationem, super terra i separauit a charitatem christi*.

7. CLASSIFICACIÓ DEL FRAGMENT EN LA TRADICIÓ GENERAL DE L'HOMILIARI DE LUCULENCI

El fragment té un text excel·lent a causa de la seva gran antiguitat, i això fa que amb prou feines ens sigui possible de poder mantenir una discussió sobre les variants que conté. En alguns llocs, fins i tot pot haver conservat les lectures originals del text original. Així doncs, s'escriu *quod caruimus* en lloc de *quo caruimus*, com M 1 i M 2 (tots dos abans de la correcció), així com P 4 i T 1. Amb M 1 (*etiam* abans de la correcció) i M 2 (aquí corregit a *eciam*), el fragment té en comú la variant *eciam festucam*. En tercer lloc, el nou fragment, juntament amb T 1, transmet *Et ut omnes eandem normam et rectitudinem et unanimitatem tenerent*, que corregeix la lectura, òbviament

errònia, *Et ut dominus [...]* tenerent de M1 i M2. Malauradament, el fragment Vi 1, que només s'inicia més tard, així com els extractes de V 5, V 6 i V 7, que es van esquinçar abans, no poden confirmar la lectura *omnes* en lloc de *dominus*. A més, l'ortografia *Solerti considerationem* [!] amb una *l*, que només corregeix M 1 amb una segona *l* sobreescrita, però també s'escriu amb només una *l* a M 2 i T 1, és probablement l'ortografia original.

En qualsevol cas, crida l'atenció la connexió del nostre nou fragment no només amb els dos testimonis més antics i en gran part complets de l'homiliari de Sant Cugat del Vallès, M 1 i M 2, sinó sobretot, per algunes lectures compartides amb T 1, amb un homiliari de Barcelona, encara que tardà i ja revisat pel que fa al seu text, que, no obstant això, ha conservat lectures antigues, com ara ha demostrat la col·lació completa del seu text.⁵ L'excel·lent qualitat textual del nostre nou fragment podria ser un indicatiu que el model de l'antic manuscrit es trobava a Vic mateix, cosa que també està fonamentada en la primerenca i gran disseminació de testimonis de Vic, ja del segle *x* ençà.⁶ Si el manuscrit del qual prové el fragment es trobava al Bages en una etapa primerenca, això confirmaria el seu origen vigatà, ja que el Bages pertanyia a la diòcesi medieval de Vic.

Quant a la mà, malgrat haver realitzat una comparació exhaustiva amb els manuscrits i documents de Vic de finals del segle *ix* i del segle *x*, no s'ha pogut detectar cap copista idèntic ni determinar-ne l'origen, sobretot perquè encara no disposem d'una visió completa dels fragments (primerencs) medievals de Catalunya, un instrument de recerca molt necessari, el desenvolupament del qual, en els propers anys, serà una de les tasques més urgents de la recerca sobre els manuscrits de Catalunya, si no de tota la península Ibèrica.

Pel que fa al seu text, aquest nou fragment de l'*Homiliari* de Luculenci ens mostra la seqüència d'una homilia per a la lectura de l'evangeli del quart diumenge de l'octava de Pentecosta (homilia 91) i d'una homilia per a l'epístola del cinquè diumenge de l'octava de Pentecosta (homilia 92) que, a la vista de la tradició general que coneixem avui, podria indicar un homiliari complet: únicament els dos exemplars més antics de Sant

5. Vegeu TISCHLER, VERNET I PONS I LAMPURLANÉS I FARRÉ, «Towards the critical edition of the *Homiliary* of Luculentius».

6. Vegeu TISCHLER, VERNET I PONS I LAMPURLANÉS I FARRÉ, «Towards the critical edition of the *Homiliary* of Luculentius».

Cugat del Vallès, M 1 i M 2, i el recent manuscrit barceloní T 1, entre els homiliaris, així com els breviaris tardomedievals de Vic, V 5, V 6 i V 7, mostren aquesta seqüència. D'altra banda, els dos homiliaris de Septimània, P 4 de Carcassona i P 5 de Sant Pons de Tomeres, recullen només homilies de Luculenci per a les lectures de l'evangeli, per la qual cosa salten de l'homilia 91 a la 93, mentre que l'homiliari de Vic, Vi 1, que només ha sobreviscut en fragments, passa directament de l'homilia 92 a la 97.

El format de pàgina gran del fragment parla més d'una institució religiosa que no pas d'un propietari privat, però l'escriptura apunta més a un manuscrit d'ús quotidià. Per totes aquestes característiques suara comentades, doncs, podríem plantejar-nos la qüestió següent: estem veient aquí una còpia primerenca de l'obra de Luculenci, que ens mostra com eren els primers manuscrits quan el seu text nou encara havia de ser distribuït de manera general i extensa pels comtats catalans carolingis? Davant l'interès creixent en l'àmbit internacional de la recerca sobre fragments de manuscrits medievals, serà interessant veure si en un futur (pròxim) apareixeran més testimonis del nostre homiliari carolingi de Catalunya i com seran.

from suu. Ita am ropre hon dicit
 iudice. De talibz dñs dicit. Qm dō po
 test de corp ffr tuo. ff sine ei cū for
 tui de oculo tuo. Ad de ipa al
 hodie deam. hoc paul dubio de oculo
 ris uicis intelligendi est. Et nu
 monit paulus apls in cia atq pecca
 m. q excludit a regno dei. di cons.
 lo oc fuit te intelligentes qd omis for
 mator. aut immū dñs. aut autus
 qd est hieoloz for utus. nō ab oculo
 dicit in regno xpi al dei. qd mul
 ti abet in se. al ff ropre hon dicit. si u i
 deone sup plus loquo te ad modū
 trasi huc. illucq. in uanū aspiciet
 edent ut bibent. al cōp q. ad leua
 peccati pñer oportet. quid aliud
 istū dicit nō ff sine oca fofte cam
 de oculo tuo. tñue uero idē gra
 uis peccati ffr. nō noli deponere.
 qd alia sunt ista. nisi ipocrite. Sed
 da quum tu ad nō audis. Ipocrite.
 et appmū trābe de oculo tuo. tñue
 qd pñer ut educas fofte de oculo
 ffr tuo. Ipocrite dicit simula to
 qd alia foris hōst dicit. alia re tiner
 intus. Ex tñus quasi oī impollū
 durus est. intus aut lupus est rapax.
 d talibz scriptū est. Simula to
 ore docipit amīcū suū. hōc necesse
 est primo trābe oculo de oculo. ut
 odū. nam. for mationē. immū
 dicit. aut aliqd huius modi faci
 mus. nēdm foritē sententia p quadiē
 quare tu omnes iusticias meas. ad
 id sumus testam tū mū p hos mū
 monit nos posse. que oī alia
 ca fone tñs. prius purificari de o
 ca infirmus. infirmū autē nō po
 test. Neque ceas. cōducat potest.
 al q sanus est. infirmū potest curare.
 Et oculos apert abet. oca dñs esse potest.
 Et hoc est qd dñs. Ipocrite. et appmū
 trābe de oculo tuo. deficiat. prius
 curare ipū. expelle odū. pon tñ cū
 age. de odū tñs de sacrolegio. nolle
 iusticiatū tuū de mptatū in uia
 ris. Talequid ad omulore in adulte
 rio deprehensū dñs dicit scribis pha
 risas. Quisne peccato est upm. pri
 mus in illa lapidē mēte. Et audie
 tes unus. post unū audientē carbo
 nē. Et unus quisq. peccatōr trādu
 dur est. sed ro a peccatōribz. Et idē
 q libet alia pñer. pñer in mōre
 cōsidare debet. prius ut ipū mōre
 mēte qd nūquā abumū. ut q capu
 mus. Et sinō abumū. cōgrent. nps
 homines esse. et ab oculo. Si uero a
 bumū. et nō ab oculo. tñgeat memoria
 cōmū infirmus. ut illū obui
 gationem ut ropre honsonon. qd
 odū sed mētiā pñe adit. nō ut
 predicator ipi pñer in uia mōre
 oler et cōsidationem pñer. an
 am bōro ab oculo de oculo uale
 mus. Non ropre hon dicit nos cor
 pñm. in oī uita nostra. qd
 est benedictus dñs in secl et oī am
 qd b pñer ipi a pñer.

Figura 1.

Vic, Arxiu i Biblioteca Episcopal, fragm. XXV/28, f. 1r.

© ABEV.

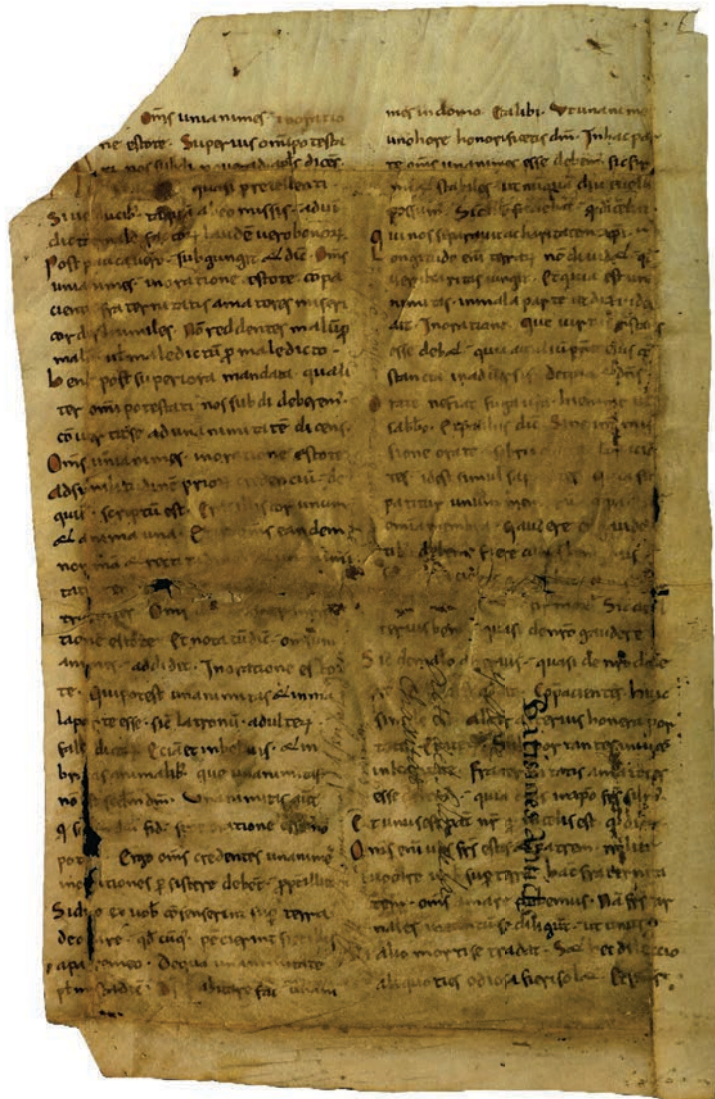

Figura 2.

Vic, Arxiu i Biblioteca Episcopal, fragm. XXV/28, f. 1v.

® ABEV.